

FLYGTNINGEBØRN I FOLKESKOLEN

EN GUIDE TIL MODTAGELSEN AF FLYGTNINGEBØRN
OG DERES FAMILIER

Udgivet af
Center for Udsatte Flygtninge / DFH
Ansvarshavende red.: Mette Blauenfeldt
Redaktion: Anne Aakjær / Maiken Lundgreen Rasmussen

Dansk Flygtningehjælp
Borgergade 10, 3.
1300 København K.
Telefon: +45 3373 5000
E-mail: udsatte@drc.dk
www.flygtning.dk/udsatte

En særlig tak

En særlig tak til Jette Thulin, folkeskolelærer og konsulent i Integrationsnet, der med sin mangeårige erfaring fra undervisning af flygtningebørn har ydet et stort bidrag til udarbejdelsen af denne guide.

Guiden kan downloades på
Center for Udsatte Flygtninges hjemmeside
(www.flygtning.dk/udsatte) og
Danmarks Lærerforenings hjemmeside
(www.dlf.org).

Oplag: 3.000
ISBN: 978-87-7710-059-8
Layout: Lenny Larsen / Design Now
Tryk: Frederiksberg Bogtrykkeri A/S
Juni 2016

Indhold

Forord	4
Om denne guide	5
Flygtningebørn – hvem er de?	7
At være flygtning	7
<i>Før flugten</i>	7
<i>Under flugten</i>	7
<i>Efter flugten</i>	8
Traumer	9
Børn og traumer	9
Fremtræden i skolen	12
<i>Internalisering</i>	12
<i>Eksternalisering</i>	12
Flygtningebørn i folkeskolen	14
Gode erfaringer med modtagelsestilbud	14
Den pædagogiske indsats i undervisningen	15
Hvordan kan du som lærer støtte flygtningebørn i praksis?	16
STROF-modellen	17
Struktur	17
<i>Synlig struktur</i>	17
<i>Usynlig struktur</i>	18
Tale og tid	19
Ritualer	23
Organisering	24
<i>Organisering i undervisning</i>	25
<i>Organisering i leg</i>	27
Forældresamarbejde	28
<i>En god velkomst</i>	29
Tolkning	34
Pas på dig selv!	35
Mere viden om og for flygtninge	36
Litteratur og materialer for dig og dine kolleger	36
Nyttige hjemmesider	37
Behandlingssteder og rådgivning for flygtninge	37
Rådgivning for professionelle	37
Anvendt litteratur og hjemmesider	38

Forord

Danmark modtager i øjeblikket et stort antal flygtninge – herunder en stor gruppe flygtningebørn. De børn har krav på et undervisningstilbud af høj kvalitet på linje med alle andre børn i samfundet for at sikre dem mulighed for at blive en del af samfundets fællesskab. Det er vigtigt, at flygtningebørn i skolen bliver modtaget af voksne, som forstår deres situation, og som kan være med til at sikre dem en tryk begyndelse i deres nye omgivelser.

Folkeskolen skal tilbyde flygtningebørnene trygge rammer, der giver dem mulighed for at få udbytte af undervisningen og for at indgå i det fællesskab, der eksisterer i klassen og på skolen. Mange børn har grusomme og traumatiserende oplevelser med fra et liv på flugt fra krig eller forfølgelse. Det kan ikke undgå at påvirke barnets evne til at lære og indgå i fællesskabet. I skolen skal vi anerkende det enkelte barns særlige behov og den situation, flygtningebørn kan være i.

Vi skal også evne at skabe nogle rammer i skolen, så disse børn bliver en naturlig del af fællesskabet på lige fod med alle andre børn. Flygtningebørn har behov for at opleve at være en del af en normal hverdag og blive betragtet som almindelige børn på lige fod med alle andre.

Som lærer kan man ofte være usikker over for den nye opgave, det er at skulle modtage et flygtningebarn i klassen. Hvad bør man gøre for skabe de bedst mulige rammer for barnet, og hvordan får man sikret barnet en god modtagelse i klassen og på skolen?

Denne guide er tænkt som en håndsrækning til alle lærere, som står over for denne opgave. I guiden findes en række gode råd til, hvordan man løfter opgaven, og informationer om, hvordan man kommer videre. Vi har indgået et samarbejde om denne guide, da det er vores håb, at du med guiden i hånden vil føle dig bedre rustet til arbejdet.

Anders Bondo Christensen
Formand for Danmarks Lærerforening

Andreas Kamm
Generalsekretær for Dansk Flygtningehjælp

Om denne guide

Denne guide er tænkt som en støtte til modtagelse og håndtering af flygtningebørn og -unge¹ i folkeskolen. Først i guiden kan du læse om flygtningebørns baggrund samt om traumer, og hvordan disse kan indvirke på børnenes adfærd og trivsel i skolen. Herefter kommer en række eksempler på og gode råd til, hvordan børnene kan støttes i praksis.

Formålet med guiden er at styrke opmærksomheden på flygtningebørns særlige behov og komme med forslag til, hvordan du som folkeskolelærer kan tilrettelægge undervisningen, så disse bedst tilgodeses. Målet er, at dette kan medvirke til, at børnene får et godt liv i Danmark.

Guiden er fortrinsvis skrevet med inspiration fra *"Børn og unge med flygtningebaggrund. Anbefalinger til professionelle"* af Edith Montgomery og Sidsel Linnet, *"Educational Interventions for Refugee Children"* af Richard Hamilton og Dennis Moore samt *"Flygtningebørn – traume – udvikling – intervention"* af Edith Montgomery. Se øvrigt anvendt materiale under *"Anvendt litteratur og hjemmesider"* bagerst i guiden.

---

1 Fremadrettet vil hele gruppen samlet blive benævnt 'flygtningebørn'.

FAKTA om flygtninge

Hvem er flygtning? En flygtning er et menneske, der er forfulgt på grund af race, religion, politiske aktiviteter eller lignende, og som derfor har forladt sit land. En flygtning risikerer at miste livet, blive fængslet, tortureret eller at få krænket sine menneskerettigheder på anden vis i hjemlandet.

Forskellen på migranter og flygtninge? En flygtning forlader sit land på grund af forfølgelse, mens migranter er rejst af egen fri vilje eller grundet dårlige levevilkår i hjemlandet.

Hvorfor tager Danmark imod flygtninge? Danmark har gennem internationale aftaler forpligtet sig til at tage imod flygtninge. Danmark har en lang tradition for at bære en del af det internationale ansvar, når det gælder flygtninge og andre humanitære indsatser.

Hvem får asyl i Danmark? Alle kan søge om asyl i Danmark, men det er langt fra alle, der kan få deres asylsag behandlet her i landet. Hvis asylansøgere på deres vej til Danmark har været igennem et andet sikkert land, hvor de ikke risikerer forfølgelse eller at blive sendt hjem til deres hjemland, skal de jf. Dublinforordningen søge asyl i dette land.

I 2015 søgte 21.225 personer asyl i Danmark. Godt halvdelen (10.856 personer) fik opholdstilladelse som flygtninge. Af det samlede antal opholdstilladelser til flygtninge i 2015 blev hovedparten givet til flygtninge fra Syrien, Iran, Afghanistan og Eritrea.

Hvad lever flygtninge af i Danmark? Nogle arbejder og forsørger sig selv. Flygtninge, der ikke arbejder, kan få offentlig hjælp til forsørgelse. For at få økonomisk hjælp skal man være villig til at tage et arbejde, søge efter job og deltage i beskæftigelsesfremmende aktiviteter. Flygtninge har ret og pligt til at deltage i et integrationsprogram med danskundervisning og forskellige former for beskæftigelsesfremmende tilbud.

Flygtningebørn – hvem er de?

Flygtningebørn er først og fremmest børn med samme behov som alle andre børn. Dernæst er de flygtninge eller børn af forældre, der er flygtet, hvilket betyder, at der er nogle særlige opmærksomhedspunkter, som du som lærer skal have for øje i arbejdet med dem. Disse opmærksomhedspunkter vil blive præsenteret i det følgende.

At være flygtning

Flygtninge, der kommer til Danmark, kommer med vidt forskellige baggrunde og oplevelser. De skal tilpasse sig livet i et fremmed land efter pludselige og omfattende ændringer af nærmest alle aspekter af deres liv. Hvordan de klarer tilpasningen til de nye omgivelser afhænger overordnet set af hvilke forhold og hændelser, de har været udsat for før, under og efter flugten.

Før flugten

Nogle flygtningefamilier har haft et forholdsvis almindeligt og trygt familieliv, hvor forældrene har haft mulighed for at skærme deres børn mod de konflikter, der har ført til flugt. Det mest almindelige er dog, at familierne har oplevet lange perioder med uroligheder, forfølgelse, talrige flytninger, opsplittning af familien, tab af familie og venner med videre. Børn håndterer præ-flugtoplevelser meget forskelligt afhængigt af blandt andet deres alder, kultur, kognitive processer og graden af støtte fra deres forældre.

Under flugten

Flygtninge har ofte været på en lang og farefuld rejse, inden de nåede til Danmark. Nogle opholder sig i flygtningelejre i årevis, mens andre har boet illegalt i et eller flere andre lande, inden de kommer til Danmark. Det kan derfor være længe siden, at børnene har haft en almindelig hverdag med skolegang, og nogle har aldrig haft det.

Nogle børn flygter med begge deres forældre, andre med den ene forælder, mens den anden forælder måske er blevet dræbt, fængslet eller fortsat ophol-

der sig i et kriseramt land. Andre børn flygter alene, de såkaldte uledsagede flygtningebørn, eller sammen med andre familiemedlemmer eller bekendte af familien.

Efter flugten

Mødet med Danmark er et møde med nye kulturelle koder, et nyt sprog i fremmede omgivelser og en fundamentalt ændret livssituation. Det betyder, at flygtningebørns hverdagsliv er præget af eksilstress. Tilpasningen til et nyt land er i sig selv stressende, men for flygtninge kombineres dette typisk med tab, sorg samt en række sociale og økonomiske stressfaktorer. Det kan for eksempel være arbejdsløshed, diskrimination, tab af status, sundhedsproblemer samt ændringer i familiestruktur og -roller.

Dårlig økonomi samt trange og dårlige boligforhold kan betyde begrænsede udfoldelsesmuligheder for børnene, hvor det kan være svært at have et almindeligt socialt liv med besøg af kammerater med videre. Derudover har mange flygtningefamilier bekymringer i forhold til tilbageblevne familiemedlemmer og venner i hjemlandet samt deres egen fremtid. De lever ofte i lange perioder i usikkerhed om, hvorvidt familien skal blive i Danmark eller vende tilbage til hjemlandet (det er tidligst muligt at søge om permanent opholdstilladelse efter seks års ophold i Danmark, og for mange tager det længere tid at opfylde betingelserne).

For flygtningebørn er en af de store udfordringer, når de kommer til Danmark, at tilpasse sig et nyt skolemiljø. De skal udvikle sociale færdigheder, så de passer ind i en skolekultur, som ofte adskiller sig fra oprindelseslandet i forhold til blandt andet disciplin, lærer/elev-relation og læringsstil.

Eksiltilværelsen og de nye livsbetingelser kan være med til at forværre den tilstand, flygtningebørn har med sig fra hjemlandet og flugten. Her er skolegang og undervisning i sig selv gavnlige for børnene – de får et frirum fra deres tidligere oplevelser, og en tryk og stabil skoledag kan virke lindrende på eventuelle traumer. Det at få etableret en normal hverdag med skolegang er altså afgørende for at afhjælpe den situation, børnene kan stå i. Som supplement til den eksisterende pædagogiske praksis og faglighed er der samtidig behov for, at der rettes særlig opmærksomhed mod denne gruppe børn i folkeskolen.

Traumer

Det vurderes, at ca. 30-45 procent af de flygtninge, der kommer til Danmark, er traumatiserede som følge af deres oplevelser. Traumer er en almindelig reaktion på unormale hændelser, og hos nogle forsvinder reaktioner og symptomer efter nogen tid. Ordet traume refererer til alle former for følger efter en voldsom oplevelse og kan komme til udtryk både fysisk og psykisk.

Flygtninge, der har langvarige psykiske følger af en eller flere traumatiske begivenheder eller meget stressfyldte livsomstændigheder, kan få diagnosen posttraumatisk belastningsreaktion (Post Traumatisk Stress Disorder, PTSD). PTSD rummer blandt andet følelser af intens frygt, hjælpeløshed, rædsel samt tab af kontrol, og indebærer følgende symptomer:

- Øget stress, som kan komme til udtryk ved søvnbesvær, nedsat koncentrationsevne og følsomhed over for visse sanseindtryk.
- Genoplevelsesfænomener, hvor den traumatiserede genoplever traumatiske hændelser, eksempelvis gennem mareridt og flashbacks.
- Undgåelsesreaktioner, der anvendes som forsvarsmekanisme. Den traumatiserede vil forsøge at undgå tanker, aktiviteter og følelser, der kan fremkalde minder fra tidligere ubehagelige begivenheder.

Børn og traumer

Børn kan også være traumatiserede på grund af de oplevelser, de har med i bagagen.

Typiske traumatiske oplevelser for flygtningebørn kan være:

- Forældres eller nære slægtnings død
- At være udsat for eller overvære vold eller overgreb
- Ransagning af hjemmet
- At skulle leve adskilt fra sin familie i længere tid
- Deltagelse i krigshandlinger
- Fattigdom og nød på grund af krig
- Selve flugten.

Diagnosen PTSD stilles til både børn og voksne. PTSD hos børn ligner den, der ses hos voksne, og omfatter ligeledes reaktioner inden for kategorierne stress, genoplevelser og undgåelsesadfærd. Symptomerne viser sig dog ofte på andre måder hos børn, afhængigt af barnets alder og udviklingstrin. Børn er særligt udsatte, og traumatiske oplevelser kan få betydning for deres emotionelle og kognitive udvikling. I det daglige arbejde med flygtningebørn er det derfor vigtigt at kunne genkende symptomer på traumer og PTSD, så der kan gribes ind med den rigtige hjælp i tide.

Stillbillede fra filmen 'Traumer i familien', traume.dk

Flygtningebørn kan være udsat for både primær og sekundær traumatisering:

- **Primær traumatisering** relaterer sig til barnets direkte personlige traumatiske oplevelser.
- **Sekundær traumatisering** henviser til et barn, der traumatiseres som følge af sin opvækst hos traumatiserede forældre eller nærmeste omsorgspersoner. Man kan sige, at traumer 'smitter'. Børn født i Danmark af traumatiserede forældre, kan altså godt være sekundært traumatiserede.

Stillbillede fra filmen 'Traumer i familien', traume.dk

Børn af traumatiserede forældre kan opleve, at forældrenes traumer videregives til dem gennem forældrenes reaktioner, symptomer og manglende følelsesmæssige nærvær og opmærksomhed. Er forældrene stressede og anspændte, vil børnene ofte være nervøse og på vagt. Også forældres detaljerede beretninger om grusomme oplevelser, såsom tortur, vold og overgreb, kan påføre barnet sekundær traumatisering. Derudover vil nyhedsudsendelser fra hjemlandet præge stemningen i hjemmet og dermed påvirke både forældre og børns psykiske tilstand.

Fremtræden i skolen

Det kan være svært at spotte det traumatiserede barn, da børn reagerer forskelligt på deres traumatiske oplevelser, ligesom symptomerne vil variere og er afhængige af alder og udviklingstrin. Mange børn ønsker desuden ikke at bekymre de voksne omkring sig, hvorfor de forsøger at skjule deres vanskeligheder ved at indgå i hverdagslivet og fremstå så upåvirkede som muligt. Endelig kan forældre have svært ved at forholde sig til deres børns smerte, hvis de selv har manglende overskud på grund af egne traumer eller eksilstress. Det er derfor ikke sikkert, at forældrene fortæller om deres børns traumer, når børnene begynder i skole.

Der er en række tegn på traumer, der er typiske for skolebørn. Det drejer sig om manglende evne til at koncentrere sig, at afslutte en opgave eller optage ny information, hvilket forringer indlæringssevnen. Søvnproblemer og mareridt forekommer ofte, og børnenes udvikling kan desuden stagnere eller regrediere.

Flygtningebørn reagerer overordnet set ved enten at internalisere eller eksternalisere deres symptomer.

Internalisering

Internalisering af symptomer kan komme til udtryk ved:

- Tilbageholdenhed (eleven er nærmest usynlig)
- Tegn på depression (eleven er træt, uopmærksom, udviser manglende interesse og hjælpeløshed over for nye opgaver)
- Angst
- Indesluttethed og vanskeligheder ved social kontakt
- Bebrejdelser og skyldfølelse
- Muskelspændinger og somatiske klager, såsom hoved- eller mavepine.

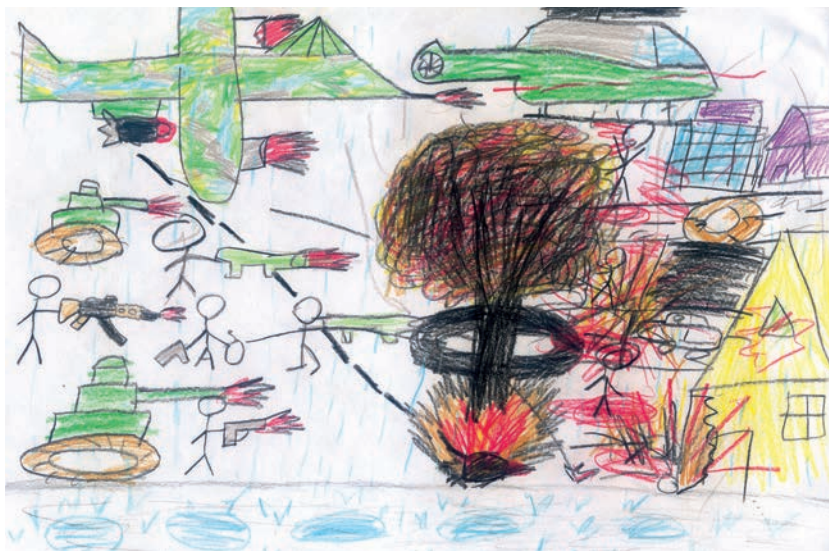
Eksternalisering

Eksternalisering af symptomer kan genkendes ved:

- Uro og hyperaktivitet (eleven har svært ved at sidde stille på sin plads, taler konstant)

- Øget alarmberedskab (eleven farer hurtigt sammen og ser sig nervøst omkring ved den mindste støj eller bevægelse i lokalet)
- Let vagt ophidselse og vrede
- Konfliktsøgende adfærd
- Flere af symptomerne minder om opmærksomhedsforstyrrelser som ADHD.

Nogle børn har symptomer på både internalisering og eksternalisering. Levine og Kline påpeger, at piger oftere har tendens til at internalisere deres symptomer, mens drenge typisk eksternaliserer dem. Det er dog vigtigt at være opmærksom på, at begge reaktionsmønstre kan forekomme hos begge køn.

Elev i 4. klasse, projekt 'Børn af Krig og Fred' 2011

Flygtningebørn i folkeskolen

Ifølge lovgivningen skal flygtningebørn med behov for sprogstøtte i dag tilbydes basisundervisning i dansk som andetsprog. Basisundervisningen organiseres forskelligt i landets kommuner. I 2014 havde 82 kommuner helt eller delvist organiseret deres basisundervisning i form af modtageklasser. Derudover anvendes modtagelseshold, enkeltundervisning og udvidede modtagelsesklasser (for sent ankomne elever). Det kan dog forventes, at den kommunale organisering af basisundervisningen vil blive påvirket af lovændringer på området, som forventes vedtaget i løbet af 2016.

Gode erfaringer med modtagelsestilbud

Forskning på området viser, at man både i Danmark og internationalt har gode erfaringer med modtagelsestilbud af kortere varighed (6-12 måneder), som er fysisk placeret samme sted som almentilbuddet. Hermed opnår nyankomne elever hurtigere en relation til almentilbuddet, for eksempel ved deltagelse i en række almentimer/fælles aktiviteter eller ved mentorordninger.

Desuden er det vigtigt med klare retningslinjer for overgang til almentilbud samt nødvendigt med undervisningsdifferentiering i modtagelsestilbuddet på grund af den ofte store spredning i det faglige niveau. Endelig kan det have stor betydning for elevernes udbytte, at der etableres et tæt samarbejde mellem lærere på tværs af modtagelses- og almentilbud. Eksempelvis ved at følge samme årsplan, tage afsæt i samme materialer og sikre grundig overlevering af viden om elevens forudsætninger og behov i forbindelse med overgangen.

For yderligere inspiration til organisering af basisundervisningen se:

- *”Organisering af folkeskolens undervisning af tosprogede elever – en vejledning”*, Undervisningsministeriet, 2007.
- EMU Danmarks Læringsportals vejledning: <http://www.emu.dk/modul/vejledning-faget-dansk-som-andetsprog-basis>.

Den pædagogiske indsats i undervisningen

Flygtningebørn er som nævnt først og fremmest børn. Arbejdet med flygtningebørn bør derfor tage udgangspunkt i den praksis og faglighed, der i forvejen eksisterer i den enkelte folkeskole, men med et skærpet fokus på flygtningebørnenes trivsel. Som lærer skal du altså bruge de faglige værktøjer og redskaber, som du i forvejen benytter i dit daglige pædagogiske arbejde, samtidig med at du er særligt opmærksom på den situation, flygtningebørn befinder sig i.

En hverdag præget af et trygt og struktureret miljø er godt for alle børn, men kan være altafgørende for børn, der lever i traumatiserede familier, da hjemmet ofte kan være præget af uro, manglende overskud og en utryk tilknytning. Skolegang og undervisning kan bidrage til at flygtningebørn oplever tryghed og føler, at de kan deltage i en almindelig hverdag på lige fod med andre børn.

Når et barn har været udsat for en eller flere traumatiske hændelser, er følgerne for barnet afhængige af, hvilke beskyttelses- og risikofaktorer, der omgiver barnet. Arbejdet med flygtningebørn i folkeskolen kan virke som en beskyttelsesfaktor for det enkelte barn – blandt andet ved at du som lærer har kendskab til og forståelse for flugt, traume og tab samt udviser omsorg over for barnet, og at skolemiljøet er trygt.

Hvilke faktorer, der ellers vil virke beskyttende for barnet, er individuelt. Det er derfor vigtigt at sætte sig ind i det enkelte barn og families baggrund og historie.

Folkeskolen er ikke et terapeutisk miljø, men den tætte relation til børnene i dagligdagen giver mulighed for at skabe et miljø, der støtter børnene i at håndtere hverdagen. Folkeskolen har mulighed for at skabe det stabile, forudsigelige og trygge miljø, som børnene har brug for.

Der bør ifølge Montgomery og Linnets interventionsmodel skelnes mellem tre niveauer af indsatser i forhold til flygtningebørn:

1. Forebyggelse: Understøttelse af eksisterende beskyttende ressourcer
2. Intervention for at undgå, at problemerne udvikler sig: Genoprette beskyttelsesfaktorer
3. Intervention, når skaden er sket: Måltrettet terapeutisk intervention

Arbejdet med flygtningebørn i folkeskolen hører til under de første to niveauer. I særlige tilfælde, hvor det vurderes, at barnet er alvorligt ramt af psykiske lidelser, er der behov for en måltrettet terapeutisk intervention. Denne hører til i et terapeutisk miljø og ikke i en undervisningsmæssig sammenhæng.

Det er vigtigt ikke at betragte barnet som passivt eller hjælpeløst, da de eksisterende ressourcer og beskyttende faktorer, som barnet besidder, risikerer at blive overset. Børnene bør opnå en følelse af at have indflydelse på deres egen tilværelse, og at der er mening med tilværelsen.

Flygtningebørn har typisk oplevet meningsløshed og magtesløshed og står derfor over for et stort grundlæggende arbejde, når der skal opbygges nye oplevelsesmønstre og meningsfuldhed. For at lette dette arbejde er det vigtigt, at barnet tilbydes redskaber og omgivelser, der støtter op om denne proces. Det følgende fokuserer på, hvordan dette kan gøres i praksis.

Hvordan kan du som lærer støtte flygtningebørn i praksis?

Når lærere møder børn fra traumatiserede flygtningefamilier, er det vigtigt at finde ud af, hvordan det enkelte barn navigerer og reagerer i forskellige situationer og dermed støtte op om de mestringsstrategier, som barnet trækker på. Det gør du først og fremmest ved at lære barnet og familien at kende. Vær nysgerrig, nærværende og åben!

I dette arbejde kan STROF-modellen være et nyttigt redskab til at reducere barnets oplevelse af kaos og støtte eksisterende ressourcer.

STROF-modellen

STROF-modellen, som er udviklet af den svenske børnelæge Lars Gustafsson, beskriver, hvad børn, der har været udsat for traumatiske oplevelser, har brug for.

Modellen sigter mod at støtte op om barnets eksisterende ressourcer og mindske barnets indre kaos gennem pædagogiske indsatser på fem forskellige områder:

S = struktur

T = tale og tid

R = ritualer

O = organiseret leg

F = forældresamarbejde

Disse overskrifter udgør de vigtigste opmærksomhedspunkter i arbejdet med flygtningebørn og vil blive udfoldet i det følgende.

Struktur

Når et flygtningebarn starter i en dansk folkeskole, er alt nyt: lærerne, kammeraterne, sproget, kulturen og de fysiske omgivelser. Derudover er barnets liv som konsekvens af opbrud, forandringer og uforudsigelighed ofte præget af kaos. Børnene har derfor brug for en fast ydre struktur i hverdagen for ikke at blive overvældet af indre kaos. Den ydre struktur kan både være synlig og ikke-synlig.

For at støtte eleverne i deres håndtering af den nye hverdag er følgende vigtigt:

Synlig struktur

- **Indret klasseværelset så det er et trykt sted at være.** Det er vigtigt, at indretningen af klasseværelset signalerer ro og tryghed. Det kan orden, lys, en hyggelig indretning og så lidt omskiftelighed som muligt

bidrage til. Nogle elever kan desuden have behov for at sidde tæt på døren eller vinduet for at opnå den nødvendige ro.

- **Undgå for mange store skift i miljø og gruppesammensætning.** Det er en fordel med faste pladser og faste grupper til gruppearbejde over en længere periode, så eleven oplever stabilitet og genkendelighed. For at skabe tryghed er det desuden afgørende med en blivende og kontinuerlig kontakt med voksne. Ved forandringer er det vigtigt i god tid at forberede eleven, og at omorganiseringer er gennemtænkte og veltilrettelagte.

Skab orden

En nem måde at skabe orden i elevernes ting på er at give dem mapper eller ringbind i forskellige farver til de forskellige fag. Det er en fordel, at farverne går igen på tværs af skolen, også modtageklasserne. Farverne kan evt. også bruges på skoleskema mv., hvor hvert fag markeres med samme farve som mapperne. På denne måde visualiseres hvert fag tydeligt for eleverne.

Usynlig struktur

- **Etabler faste rammer i dagligdagen.** Der bør være faste og klare rammer for, hvordan eleverne gebærder sig i klassen. Det handler om at italesætte de skrevne og uskrevne regler og aftaler, der er i klassen, og om at håndhæve de vedtagne regler. I de ældste klasser er det en god idé at inddrage eleverne i forhold til, hvilke aftaler der skal gælde i netop deres klasse.
- **Sørg for, at dagligdagen er forudsigelig. Gør det derfor altid klart:**
  - Hvad eleverne skal lave
  - Hvorfor de skal lave det
  - Hvem de skal lave det med
  - Hvor længe de skal lave det
  - Hvad de skal lave bagefter.

Smuthuller

Giv flygtningebarnet mulighed for alternative handlemuligheder, hvis han eller hun ikke magter at deltage fuldt ud i det planlagte program. Det kan eksempelvis gøres ved at lave kort med billeder af en, der hhv. går, løber eller laver sprællemænd. Når barnet har brug for en pause, afleverer det for eksempel gå-kortet til læreren og går en kort tur udenfor. Lav klare aftaler om, hvor og hvor længe eleven må gå/løbe. Det kan eksempelvis være tre runder i skolegården. Hvert kort kan bruges én gang pr. undervisningstime. Disse organiserede smuthuller kan også være relevante for ældre elever, da det indebærer klare aftaler om, hvad man må og hvor længe.

Tale og tid

Når børn har været udsat for voldsomme oplevelser, er det vigtigt at kunne tale med en voksen om det. Barnet får mulighed for at ordne og strukturere oplevelser og følelser i dette samspil. Desuden undgås det, at barnet lades alene med sine oplevelser og erindringer. Ofte husker og forstår børn langt mere, end de voksne omkring barnet regner med.

Når du som lærer taler med flygtningebørn om deres historie, bør du være opmærksom på følgende:

- **Skab en tillidsfuld relation mellem dig og eleven.** Børn skal have tillid til de voksne, som indgår i deres dagligdag. Den vigtigste relation er mellem barnet og dets forældre, men de traumatiske oplevelser og en ny tilværelse præget af eksilstress kan påvirke denne relation. Derfor er der ofte et øget behov for, at der skabes tillid mellem barnet og lærerne i folkeskolen.

Barnet skal opleve, at du er en voksen, man kan stole på, og at du er konsekvent. Det er derfor vigtigt, at du er tydelig og stabil i din rolle, også hvis barnet udviser problematisk adfærd.

Non-verbal kommunikation

Vær meget tydelig i dit kropssprog, toneleje og mimik og vis derigennem din anerkendelse og empati. Det er særlig vigtigt i arbejdet med flygtningebørn på grund af deres manglende eller begrænsede danskundskaber. Det kan desuden være en hjælp i samtalen at gøre brug af billeder og symboler.

- **Samtale på elevens præmisser.** Giv eleven tid og opmærksomhed nok til, at han eller hun tør udtrykke sig. Vær ikke bange for at spørge ind og hjælp eleven på vej i hans/hendes fortælling ved eksempelvis at vise accept og forståelse over for oplevelser og følelser.
- **Undgå at presse eleven til at tale om noget, han eller hun ikke har lyst til.** Opfordr ikke eleven til at fortælle om smertefulde oplevelser, men vær parat til at lytte, hvis eleven selv bringer det på banen. Spørg ind med forsigtighed og lad eleven styre samtalen.

Det kan være en god idé at italesætte det, man iagttager hos eleven, ved hjælp af generelle termer, 'peer'-referencer eller fortællinger om fiktive virkeligheder. For eksempel kan du fortælle, at du kender til en anden dreng/pige, som har oplevet krig, flugt eller psykisk syge forældre, og som reagerede på samme måde som den pågældende elev. Ofte har eleven ikke selv ord til at beskrive, hvordan han eller hun har det, og støtten i at tale om det kan hjælpe eleven til at forstå og strukturere sine følelser. Desuden kan det give eleven en oplevelse af, at følelserne er normale, og at der er andre i samme situation.

Vend tilbage til undervisningen

Når du har talt med en elev om hans eller hendes voldsomme oplevelser, vend da tilbage til undervisningen. Undervisning og løsningen af skoleopgaver kan være det, der skaber ro. Uden at tilsidesætte eller neglige elevens oplevelser kan det vise, at han eller hun fortsat kan opleve normale situationer, lære og være ligesom andre børn.

- **Understøt alternative udtryksformer.** Det er forskelligt fra kultur til kultur og fra person til person, hvorvidt følelser er noget, man taler om og deler med andre. Hvis eleven har været udsat for eller har været vidne til grusomme oplevelser, kan eleven vælge alternative udtryksformer såsom at tegne, male eller lege rollespil. Understøt disse udtryksformer og tal eksempelvis med eleven med udgangspunkt i en konkret handling, leg eller tegning.
- **Forvent noget af eleven og udfordr i niveau.** Det er vigtigt at vise, at du forventer noget af flygtningebørn, selvom de ofte har været udsat for voldsomme begivenheder. Tydeliggør krav og forventninger og italesæt, at du er parat til at hjælpe, indtil de kan selv. Eleverne har behov for succesoplevelser og udfordringer, der er inden for deres rækkevidde. Følelsen af at kunne noget er særlig vigtig for flygtningebørn, da de ofte kan have mistet tiltroen til egne evner. De, som har det svært fagligt, skal også have mulighed for andre aktiviteter, der får deres særlige evner frem.

Temaugø om flugt

En god måde at skabe forståelse og respekt omkring flygtningefamiliers situation hos både flygtningebørnene selv, deres klassekammerater og skolens forskellige faggrupper er at udbrede viden om det at være flygtning og bryde tabuer herom. Det kan for eksempel gøres ved temaugøer med emner som flugt, krig, forfølgelse, menneskerettigheder, livet i eksil med videre. Desuden kan et emne om ligheder og forskelligheder eleverne imellem (for eksempel sprog, udseende, beklædning) være relevant, så eleverne lærer at omfavne diversiteten i klassen.

Se metodehæftet *"Børn af krig og fred. Flygtningebørn i folkeskolen"* af Center for Udsatte Flygtninge (2011) for inspiration til aktiviteter og materialer om emnet flygtninge til elever på mellemtrinnet.

- **Accepter elevens modersmål.** Barnet er vant til at udtrykke sig på sit modersmål og skal fortsat have lov til det. Dette er ikke i modstrid med, at barnet skal lære dansk. Opfordr gerne forældre til at tale så meget som muligt med barnet derhjemme på familiens modersmål, da det styrker barnets sprogkompetencer og dermed øger indlæringen af det danske sprog.

Sørg endvidere for at understøtte barnets sproglige udvikling i alle fag, ikke kun i dansk- eller sprogundervisningen. Med en fælles tilgang til faglig læsning og skrivning i alle fag kan børnenes sproglige udvikling styrkes. Igennem de forskellige fag bliver sproget levendegjort, konkret og anvendeligt. Hent evt. inspiration i bogen *"Faglig læsning og skrivning i alle fag"*.

Elevmentorordning

På Paradisbakkeskolen i Nexø har de stor glæde af en elevmentorordning, som de kalder Klassevenner. Efter ca. to måneder tilknyttes hver elev fra modtageklasserne på skolen en almenklasse, hvor de følger en række almenfag, og hvorfra eleven får to klassevenner. Klassevennerne henter modtageklasse-eleven i modtageklassen, når eleven skal deltage i undervisningen i almenklassen. Derudover sidder klassevennerne ved siden af eleven til undervisningen og støtter eleven fagligt, for eksempel med praktisk hjælp til løsning af opgaver eller gengivelse af beskeder.

Leder af modtageklasserne, Annika Bayskov, fortæller, at det er vigtigt at følge op på, hvordan det går med klassevennerne. Det kan for eksempel være en god idé at bytte klassevenner en gang imellem, så alle i klassen får prøvet det, og det bliver et fælles ansvar. På den måde lærer modtageklasse-eleven også flere elever i klassen at kende. Både elever i modtage- og almenklasserne har generelt taget rigtig godt imod Klassevenner-ordningen, og der udvikler sig ofte venskaber mellem klassevenner og modtageklasseelever. Ordningen kan således være en god måde at støtte nye elever i deres læring og tilegnelse af det danske sprog samt fremme den sociale integration af modtageklasseelever i almenklassen.

Ritualer

Det skaber tryghed og reducerer stress for eleven, hvis dagene i skolen ligner hinanden. Det styrker desuden eleven i troen på, at han eller hun er i stand til at forstå sine omgivelser og forudse, hvad der vil ske. Det er derfor en god idé med tilbagevendende ritualer, som skaber genkendelighed og udgør en ramme omkring skoledagen. Dermed får eleven energi og overskud til tilegnelse af de skolemæssige færdigheder og til samvær med andre elever.

Ritualer dækker over alle de gentagne aktiviteter, som går igen i løbet af dagen, ugen og året. Det gælder således både start og afslutning på undervis-

ningstimen og skoledagen, ritualer for spisning, overgang fra skole til fritidstilbud og i forhold til ferier, fødselsdage, skolefester, fastelavn, højtider med videre.

Dagsorden

Skriv hver morgen en dagsorden på tavlen. Noter i fællesskab med eleverne dato, ugedag og evt. årstid, samt hvad programmet for dagen er. Hver undervisningstime indledes endvidere med et program for timen på tavlen, gerne understøttet af piktogrammer. Hvis nogle elever har et særligt program, fordi de ikke formår at følge den planlagte undervisning fuldt ud, kan de desuden have eget program på deres bord.

Alle samfund har deres særlige ritualer, og nogle er knyttet til helligdage og højtider. Spørg ind til hvilke traditioner, familien markerer. Dermed viser du interesse for deres baggrund og anerkender, hvad der er vigtigt og naturligt for dem.

Danmark modtager for tiden mange flygtninge fra Syrien. De fleste syrere beklender sig til islam, hvor man eksempelvis fejrer Eid som afslutning på ramadanen. Denne højtid kan sammenlignes med den kristne jul. I kan markere højtiden ved at invitere børn, forældre og søskende til en dag med mad, dans og leg.

På Foreningen Nydanskers hjemmeside finder du 'Højtidskalenderen', som giver overblik over højtider og traditioner.

Organisering

Organisering i undervisning og leg kan hjælpe eleverne med at bryde forvirring og rastløshed.

Organisering i undervisning

- **Muliggør alternative arbejdsstillinger.** Det kan være vanskeligt at sidde stille i længere tid ad gangen, hvis man har koncentrationsbesvær eller er præget af uro og hyperaktivitet. Skab derfor et miljø, hvor det er acceptabelt at skifte arbejdsstilling. Det kan for eksempel være, at eleven må stille sig ud til væggen ved behov for at stå op, eller det kan understøttes med bolde, puder eller madrasser.
- **Inddrag bevægelse i undervisningen.** Afhjælp indre uro og kropsspændinger ved at få bevægelse ind i undervisningen. Det kan både gøres ved hjælp af bevægelsesaktiviteter, der har et fagligt indhold, og som integreres i undervisningen, og ved aktive pauser, hvor undervisningen kortvarigt afbrydes for, at eleverne kan hoppe, løbe, strække sig eller lignende.

Find inspiration til integreret bevægelse og aktive pauser på www.aktivrundti.dk, www.saetskolenibevaegelse.dk eller www.trivselogbevægelse.dk/index.php/brain-breaks/.

CASE: Alis uro nedtrappes

Ali er flygtet fra Syrien med sine forældre og lillesøster. Inden de kom til Danmark, har de boet under kummerlige forhold i Libanon i flere år. Ali går nu i 7. klasse efter halvandet år i en modtageklasse. Han er en kvik dreng, men han har svært ved at koncentrere sig om skolearbejdet og bliver ofte urolig efter kort tids undervisning. Han har da svært ved at sidde stille, afbryder og taler konstant til sin sidemand.

Alis lærere beslutter sig for at møde ham i det urolige og derefter nedtrappe uroen. Når Ali begynder at vise tegn på uro, gør de derfor brug af aktive pauser. Først bruges øvelser, hvor pulsen kommer op ved for eksempel løb eller hop, herefter mere rolige øvelser for eksempel i gå-tempo, hvorefter der sluttes af med rolige øvelser med fokus på vejrtrækning. Nogle gange deltager hele klassen i de aktive pauser, hvis der generelt er et behov for pause. Andre gange er det kun Ali, som er blevet instrueret i, hvordan og hvor længe han skal lave øvelserne. Ali får desuden mulighed for at skifte arbejdsstilling i løbet af undervisningstimerne, så han skiftevis sidder, står og ligger på en madras.

Eksempel på øvelse til at finde ro og balance.

Denne øvelse er god som aktiv pause i undervisningen på alle klassetrin: Stå med begge fødder tungt på gulvet. Træk vejret dybt et par gange (vis tydelig ind- og udånding). Sæt den ene fods hæl oven på vristen af den anden fod og find balancen. Træk vejret dybt to-tre gange (kan gøres sværere ved at lukke øjnene). Skift så det nu er modsat hæl på modsat vrist og gentag vejrtrækning. Slut af med at stå med begge fødder tungt i gulvet, træk vejret dybt ind, mens der med arme og hænder laves en "trækronen" over hovedet. Pust ud mens "trækronen" åbner sig, og fingrene vipper, dvs. "bladene falder af", og armene sænkes ned langs siden. Gentag.

Organisering i leg

Hvis et barn er traumatiseret, er det måske ikke i stand til at lege på samme måde som andre børn og kan derfor have brug for hjælp til at lære eller genlære det. Leg kan være helende og medvirke til at bearbejde de traumatiske oplevelser. En voksen kan i den sammenhæng være en stor hjælp i forhold til at organisere lege og gøre dem konstruktive og meningsfulde.

Lege kan gøre børnene mere bevidste om sig selv ved at sætte deres følelser, krop og fantasi i centrum og kan samtidig styrke deres sociale og sproglige færdigheder. Alle alderstrin kan erfaringsmæssigt have glæde af leg, også elever i udskoling. Det giver en pause, så eleverne lettere kan fokusere og koncentrere sig, og det giver fornyet energi til at arbejde videre.

Du kan blandt andet støtte elevernes leg på følgende måder:

- **Støt aktivt elevernes leg, indtil de selv kan overtage den.** Det gælder også den frie leg. Bekræft barnet i legen og hjælp barnet med at sætte ord på legen. Flygtningebarnet har behov for tilstedeværelse af en tydelig og nærværende voksen, som hjælper med at organisere legen. Du kan som lærer hjælpe med en klar rollefordeling samt regler og normer, der styrer legeforløbet.
- **Lær eleverne regler for lege.** Eleverne har helt lavpraktisk brug for hjælp til at lære reglerne for lege for at kunne tage aktivt del i det sociale fællesskab. Det kan også være en god idé, at lærere og de øvrige elever lærer nogle af de lege, flygtningebarnet har leget i sit hjemland. Det skaber en følelse af ligestilling, når barnet kan lære lege fra sig, og lege kan desuden være kulturbærende. Det vil sige, at barnets kulturelle identitet styrkes, når oprindelige lege og sange holdes ved lige.

Hjælp til samvær i pausen

Lav et lege-/aktivitetskatalog med et repertoire af lege, aktiviteter og/eller spil, som alle i klassen kender og kan lide at foretage sig i pauserne. Det giver flygtningebarnet mulighed for at tage initiativ til samvær med de andre elever. Flygtningebarnet kan fremvise en bestemt side i kataloget – for eksempel med et billede af et spil UNO – for at spørge, om der er én, der vil spille UNO, eller i de ældre klasser om der er nogen, der vil med i kantinen eller lignende.

Du kan finde gode eksempler på lege/aktiviteter for flygtningebørn på www.flygtning.dk/udsatte under 'materialer'. Her finder du publikationen "*Ud på gulvet. Lege, der styrker børns sprog og sociale færdigheder*" samt flere inspirationsfilm. Derudover kan du finde en række lege og aktiviteter specielt for traumatiserede børn i Levine og Kline (2007) og Lyng (2004).

Forældresamarbejde

Som lærer kender man alt til vigtigheden af et godt samarbejde mellem skole og hjem, som bygger på ligeværdig dialog og gensidigt kendskab. For at skabe de bedste rammer omkring en elev med flygtningebaggrund i folkeskolen, kan det have særlig stor betydning at få etableret et godt forældresamarbejde. Et tæt forældresamarbejde med god kommunikation og gensidig informationsudveksling er nemlig afgørende for, at flygtningebørn klarer sig godt i skolen og fremover.

Det er ikke kun eleven, der skal lære at gå i en dansk skole. Familiens møde med den danske folkeskole er også et møde med en ny kultur og et fremmed sprog. For mange forældre er skole-hjem samarbejde et ukendt fænomen, og lærere skal derfor tydeligt formidle, hvordan folkeskoleloven forpligter både skole og forældre til at medvirke i samarbejdet samt tydeliggøre spilleregler og forventninger.

En god velkomst

Det er af stor betydning for forældresamarbejdet, at eleven og familien får en god velkomst på skolen, hvilket bedst gøres ved hjælp af en fast modtagelsesprocedure. Dette kan for eksempel indebære en velkomstsamtale med den kommende elev og forældre, hvor der er fokus på følgende:

- **Introduktion til skolen.** Introducer familien for folkeskolens formål, rolle, værdier, tilrettelæggelse af undervisning, elevplaner mv. Dette er typisk meget anderledes end det, elev og forældre har været vant til. Tydeliggør desuden hvilke forventninger, skolen har til forældrene, og at det indebærer, at forældrene engagerer sig i barnets hverdag, at de deltager i forældremøder og skole-hjem samtaler, og at de kontakter skolen, hvis der er begivenheder, der påvirker barnets skolegang.
- **Få kendskab til familien.** Spørg ind til, hvor familien kommer fra, hvilke(t) sprog, de taler, hvor mange år eleven har gået i skole, og hvornår eleven havde sidste skoledag i oprindelseslandet. Spørg også om eleven kan lide at gå i skole, og hvilke fag eleven er særligt glad for. Hvis forældrene synes, at der er noget vigtigt, I skal vide om deres barn, kan det også komme frem her. Der kan eksempelvis være savn af familiemedlemmer eller traumatiserende oplevelser under flugten.
- **Indhent oplysninger om eleven.** Undersøg om der allerede findes viden om eleven fra for eksempel tidligere skoler, PPR, kommune eller asylcentre og få forældrenes samtykke til at indhente disse oplysninger. Denne vidensdeling kan medvirke til en bedre kortlægning af elevens kompetencer, faglige niveau og eventuelle udfordringer. Det er en god idé, at skolen har faste procedurer for kortlægningen af nye elever, deling af viden og videregivelse af oplysninger til andre, hvis nødvendigt.

Hjemmebesøg

Hjemmebesøg kan være en god måde at opbygge en tæt forældrekontakt og et tillidsbaseret forhold mellem skole og hjem. Når mødet foregår i hjemmet, skabes en uformel stemning, og forældrene føler sig ofte mere trygge, når de er på hjemmebane. Desuden giver hjemmebesøg mulighed for et mere helstøbt billede af familiens trivsel. Da forældrene har en værtsrolle, anbefales det, at tungere 'problemstof' drøftes på skolen, da det kan være vanskeligt som vært at udvise uenighed eller utilfredshed.

- **Italesæt det usagte.** Det har stor betydning for en god dialog, at der tages højde for de uskrevne regler, som præger det danske samfund og dermed også folkeskolen. Tal derfor om det underforståede og tag ikke egne selvfølgeligheder for givet. Det gælder også det helt lavpraktiske såsom at møde til tiden, deltage i idræt, lejrskole, at have madpakke med og brug af forældreintra.
- **Husk opfølgningssamtaler.** Det første møde med skolen kan være overvældende for familien, da alt er nyt og anderledes. Sørg derfor for at afholde en eller flere opfølgningssamtaler, hvor familien får mulighed for at stille nogle af de spørgsmål, de ikke fik stillet ved den første samtale. Her er der desuden mulighed for at følge op på, hvordan familien har det, og hvordan de oplever, at eleven er faldet til i klassen.
- **Brug tolk.** Husk at bestille tolk til velkomstsamtalen og de efterfølgende opfølgningssamtaler. Se mere under '*Tolkning*' på s. 34.

Ud over den gode velkomst er det i samarbejdet med flygtningefamilier vigtigt at være opmærksom på følgende:

- **Respekt for forældrenes rolle og ansvar.** Det er vigtigt at møde forældrene på en måde, så de får tro på egne muligheder og forud-

sætninger for at støtte deres barns skolegang. Vis respekt ved at have forventninger til forældrene og deres forælderrolle og lytte til, hvad de fortæller.

- **Juster forventninger undervejs.** I nogle flygtningefamilier, hvor forældrene er traumatiserede, påvirket af eksilstress og måske har en række socioøkonomiske udfordringer, for eksempel som følge af arbejdsløshed, kan forældrenes forældreevne være nedsat. Det kan dermed være vanskeligt for dem at påtage sig det forventede ansvar og at involvere sig i møder og skolearrangementer. Det kan derfor være nødvendigt i en periode at nedtone forventningerne til forældrene og tilbyde familierne ekstra støtte. Det kan for eksempel være, at man har noget låne-idrætstøj liggende i klassen, eller at man arrangerer en madordning, hvis der er børn, der i en periode ikke får madpakker med hjemmefra.

Elev i 4. klasse, projekt 'Born af Krig og Fred' 2011

CASE: Fatme på 'politiarbejde'

Fatme går i 5. klasse. Hun har altid været en sød og omgængelig pige, dog får hun indimellem nogle raserianfald, hvis hun møder modgang eller uretfærdighed. Fatme taler meget, også når hun ikke skal, og hun er hele tiden opmærksom på, hvis nogen ikke gør det, der er anvist. Det er på det seneste taget til, og hun er meget forstyrrende i klassen.

Fatmes mor indkaldes til en samtale på skolen, for at der kan findes en løsning på problemet. Moren fortæller, at hun ofte er ked af det og kommer til at græde foran børnene. Hun savner og bekymrer sig om sin familie i hjemlandet. Hun ønsker ikke at fortælle børnene om sine bekymringer og spørger, om klasselæreren kan tale med Fatme.

Klasselæreren tager nogle samtaler med Fatme, hvor hun fortæller, hvordan børn kan have det, når de bekymrer sig meget for deres forældre. Hun lægger vægt på, at børn ikke har skyld og ansvar i forhold til forældres oplevelser og reaktioner. Fatme kan kramme sin mor, når hun ser, at moren er ked af det, og fortælle hende, at det gør hende ked af det, når moren er ked af det. Klasselæreren taler også med Fatme om, at hun gerne må holde fri for 'politiarbejde' i timerne (hun behøver ikke at holde øje med retfærdighed og de andre elevers handlinger). Lærerne skal nok tage sig af det. I den næste tid taler klasselæreren og Fatme sammen en gang om ugen, og lærerteamet støtter Fatme i 'at holde fri'.

- **Formidl oplysninger om elevens personlige, sociale og faglige udvikling.** For nogle forældre med flygtningebaggrund er det nyt, at skolen også fokuserer på andre udviklingsområder end det faglige. Det er derfor vigtigt at forklare forældrene, at elevens personlige og sociale udvikling også tillægges stor betydning i den danske folkeskole.

Søjler over barnets udvikling

Tydeliggør barnets udvikling for forældrene ved at tegne tre søjler, der markerer de tre udviklingsområder. En søjle udgør således elevens personlige udvikling, den anden elevens sociale udvikling og den tredje er elevens faglige udvikling. Der kan eventuelt tegnes flere faglige søjler. Marker nu i første søjle den forventede udvikling på et givent klassetrin og vis herefter elevens placering. Kom med eksempler og begrund placeringen. Herefter fortsættes med anden og tredje søjle. Søjlerne giver et klart billede af, hvordan eleven klarer sig på de forskellige områder, og tydeliggør, at eleven kan klare sig rigtig godt på nogle områder, mens der er plads til forbedring på andre.

Eksempel på søjle over social udvikling for Ahmed i 4. klasse: Målet for klassen er, at eleverne bliver bedre til at arbejde i grupper.

Social udvikling

Begrundelse for Ahmeds placering: Ahmed er i udvikling mod at blive god til at arbejde i en gruppe. Han er begyndt at tage ansvar og medvirker til få gjort opgaverne færdige. Han skal arbejde med at blive bedre til at lytte til de andre i gruppen.

Tolkning

En forudsætning for et godt skole-hjem samarbejde er, at lærere og forældre kan forstå hinanden. Skolen har pligt til at gøre sig forståelig og at sikre, at skolen forstår, hvad forældrene siger.

- **Brug tolk.** I samtaler med forældre, der ikke taler dansk, er det nødvendigt at anvende tolk. Spørg forældrene, hvilket sprog de taler, og vær sikker på, at de forstår tolken inden samtalen. Det kan være en god idé, at den enkelte skole udarbejder en politik for anvendelse af tolke, så lærerne kan agere ud fra faste retningslinjer. Få inspiration og gode råd om tolkning i Social- og Integrationsministeriets *”Tolkeguide”* (2012).
- **Brug aldrig eleven som tolk.** For at undgå, at eleven involveres i emner, som er forbeholdt voksne, må eleven aldrig anvendes som tolk. Det gælder også i den daglige dialog, hvor det kan virke uskyldigt at lade eleven oversætte beskeder om manglende idrætstøj, madpakke eller lignende. Dette er vigtigt for at undgå, at eleven pålægges en rolle og et ansvar, som han eller hun ikke har forudsætninger for at kunne håndtere. Eleven må ikke få følelsen af at være ansvarlig for forældrenes holdninger og handlinger. For unge flygtninge vil tolkning desuden kunne forstærke en følelse af at være splittet mellem skole og hjem, samt følelsen af at skulle ’forsvare’ begge dele.

Hjælp til oversættelse

Når der skal gives små beskeder i hverdagen, kan det være en hjælp at anvende programmer, der kan oversætte. Et eksempel er applikationen SayHi Translate, der kan downloades til en iPad eller telefon. Det anbefales dog at prøve med ord, billeder/tegninger og kropssprog først.

I den daglige dialog med arabisktalende flygtninge kan den nye dansk-arabiske/arabisk-danske billedordbog, *”1001 arabiske ord”*, desuden være en hjælp.

Pas på dig selv!

Det er berigende og fagligt udfordrende at arbejde med flygtningebørn. Du gør en forskel, fordi du møder barnet hver dag.

I forbindelse med samtaler med elever og forældre vil du opleve, at nogle er mere åbne om deres fortid end andre. Nogle har ikke lyst til at fortælle om sig selv, mens andre har et behov for at fortælle deres historie i detaljer. Forsøg at imødekomme begge dele, men vær opmærksom på, at du som lærer ikke er terapeut. Sæt derfor grænser og hold fast i din lærerrolle. Har du mistanke om, at en elev eller forælder er traumatiseret, bør du viderehenvise til specialiserede fagfolk, der kan give en målrettet terapeutisk behandling.

Når mennesker involveres i andres glædelige som sørgelige historier, er det naturligt at blive følelsesmæssigt berørt. Vær opmærksom på, om du bliver rørt i en sådan grad, at du oplever ikke at kunne håndtere dine følelser. Professionelle kan også blive sekundært traumatiserede. Det er derfor vigtig at tale sammen om nye problemstillinger, svære historier og andet, der fylder ved modtagelsen af familier med flygtningebaggrund. Gør brug af kollegial sparring og hvis muligt også supervision. Inddrag ledelsen i særligt svære sager og efterspørg retningslinjer for håndtering af særligt sårbare elever, hvis sådanne ikke allerede findes.

NY PULJE SIKRER GRATIS FRITIDS AKTIVITETER TIL FLYGTNINGEBØRN OG -UNGE!

Vidste du, at flygtninge på integrationsydelse kan søge om økonomisk støtte til fritidsaktiviteter og fritidsudstyr?

Både børn under 18 år og unge mellem 18 og 30 år kan søge.

Se mere på www.fritidspuljen.flygtning.dk.

Mere viden om og for flygtninge

Litteratur og materialer for dig og dine kolleger

Blauenfeldt M., Priskorn S. og Svendsen G., *Traumatiserede flygtninge og socialt arbejde*. Hans Reitzels Forlag, 2013

Center for Udsatte Flygtninge, *Flygtningebørn – virkningsfulde indsatser. Forskningsregistrant om psykosociale interventioner for børn og unge med flygtningebaggrund*, Dansk Flygtningehjælp, 2011

Center for Udsatte Flygtninge, *Børn af krig og fred. Flygtningebørn i folkeskolen*, Dansk Flygtningehjælp, 2011

Glistrup K., *Hvad børn ikke ved... har de ondt af. Bryd tavsheden*. Hans Reitzels Forlag, 2014

Granum M. og Siem M., *Ud på gulvet. Lege der styrker børns sprog og sociale færdigheder*. Integrationsnet – En del af Dansk Flygtningehjælp, 2013

Hammershøj, S, Holm Larsen, S, Søndergaard Brandt, K.L. og Larsen, B, *Læsning og skrivning i alle fag*, Dafolo, 2012

Lyng N., *Gør mig glad igen - Mødet med det traumatiserede barn i institution og skole*. Forlaget Hovedland, 2004 (E-bog)

Montgomery E. og Linnet S., *Børn og unge med flygtningebaggrund. Anbefalinger til professionelle*, Hans Reitzels Forlag, 2012

OASIS og Institut for Psykologi, Københavns Universitet, *Mental sundhed og trivsel i skolen for unge flygtninge og indvandrere*, 2014

Social- og Integrationsministeriet, *Tolkeguide. Håndbog om tolkning i den kommunale indsats*, 2012

Nyttige hjemmesider

Traume.dk (særligt for lærere under bjælken "Pædagogisk personale")
Flygtning.dk/udsatte
Integrationsviden.dk

Behandlingssteder og rådgivning for flygtninge

Der er mulighed for at få traumebehandling gennem henvisning fra egen læge. Find de enkelte behandlingstilbud på: www.traume.dk/diverse/tilbud/

Dansk Flygtningehjælps frivillige rådgivning for flygtninge og indvandrere i juridiske, sociale og psykologiske spørgsmål. Find den nærmeste rådgivning på: www.frivillignet.dk/aktiviteter/raadgivning

Rådgivning for professionelle

Center for Udsatte Flygtninge: Telefon: 3373 5339, e-mail: udsatte@drc.dk

Institut for Relationspsykologi:
Telefon: 9752 0095, e-mail: kontakt@relationspsykologi.dk

Anvendt litteratur og hjemmesider

Blauenfeldt, M., *Børn i traumeramte flygtningefamilier*, i *Udsatte børn og unge – en grundbog*, redigeret af Erlandsen, T., Jensen, N. R., Langager, S. og Petersen, K.E, 1. udgave, 1. oplag, Hans Reitzels Forlag, 2015

Blauenfeldt M., Priskorn S. og Svendsen G., *Traumatiserede flygtninge og socialt arbejde*, 2. udgave, Hans Reitzels Forlag, 2013

Danmarks Evalueringsinstitut, *Basisundervisning for tosprogede elever. Kvalitativ kortlægning af praksis i 20 kommuner*, 2016

Gustafsson, L.H, Lindkvist, A og Böhm, B, *Barn i krig. Röster och fakta*, Rädda Barnen og Verbum Gothia, 1987 (Bogen beskriver bl.a. den oprindelige STOP-model, som STROF-modellen er inspireret af)

Hamilton, R. og Moore, D., *Educational Interventions for Refugee Children. Theoretical perspectives and implementing best practice*, Routledge, 2004

Levine, P.A. og Kline, M., *Traumer set med barnets øjne. Heling af traumer hos børn og unge*, 1. udgave, 1. oplag, Dansk Psykologisk Forlag, 2007

Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, *Det gode skole-hjem samarbejde. Håndbog i skole-hjem samarbejde med nydanske forældre*, 2010

Montgomery E., *Flygtningebørn. Traume-udvikling-intervention*, 1. udgave, 1. oplag, Dansk psykologisk oplag, 2000

Montgomery E. og Linnet S., *Børn og unge med flygtningebaggrund. Anbefalinger til professionelle*, 1. udgave, 1. oplag, Hans Reitzels Forlag, 2012 (Bogen indeholder bl.a. en indføring i STROF-modellen)

Rambøll, *Litteraturstudie om modtagelsestilbud for nyankomne elever*, oktober 2015

www.integrationsviden.dk

www.traume.dk

www.nyidanmark.dk

DANSK FLYGTNINGE HJÆLP

DANSK FLYGTNINGEHJÆLP
CENTER FOR UDSATTE FLYGTNINGE

Borgergade 10, 3.sal
DK-1300 København K

Telefon +45 3373 5339
www.flygtning.dk/udsatte
udsatte@drc.dk

